

LEDARE

Minnesord | Per Ahlmark 1939–2018

En politiker med äkta lidelse

En väsentlig aspekt är föga känd och förstådd om Per Ahlmark som politiker: hans unika sensibilitet. Per Ahlmarks avståndstagande från diktatorer och eldande försvar av demokratin var inte främst teoretisk. Han kände fysisk plåga med offren, med de torterade, de skrämde, de förföljda. Ur den helt speciella förmågan till inlevelse hämtade han kraften för sin politiska kamp för frihet.

Inlevelsen gällde inte bara de stora sammanhängen. Jag minns ett partimöte vi skulle ha i Dorotea i Västerbotten, präglad av frisinne. Perfektionist som alltid bad Per innan att få allt material om den lokala kampen för att Dorotea skulle få återuppstå som egen kommun, frigjord från Åsle. Halva natten i sängen läste Per in historien om Dorotea och vilka värden av självrådighet och stolthet i bygden som striden gällde. Han kom ut på morgonen som en Engelbrekt, redo till strid för självstyrelse.

Orden som arbetsmarknadsminister till några Ericsson-ställda i Olofström, "lycka till", förlöjligades pressen som schabloner, men var mer äkta än vad belackarna förstod. Och regeringen räddade fabriken, för en tid. Som statsråd hade Per Ahlmark tagit på sig för många uppgifter. Arbetsmarknadsminister och migrationsminister i kristid var förstås absurd för en partiledare. Men faktum är att Folkpartiets stöd i väljaropinionen bevarades genom dessa svåra tider, mycket tack vare Per Ahlmarks tydlighet och pedagogiska förmåga.

Utifrån beskrevs Per Ahlmark ofta i S-pressen som en "slagordsmaskin". Och visst, han var nog den retoriskt skickligaste borgerlige politikern under efterkrigstiden. I debatter var han fruktad, med sin snabbhet i tanke och replik. Jag minns, som bisittare, när socialdemokraterna för en stor valduell i Göteborg 1976 ställde upp med den tunge folk-rörelsemannen Rune Johansson, i tron att kontrasten skulle vinna kvällen. Det blev en så total debattseger för Per att den halva av publiken som var socialdemokrater tystnade. För nästa debatt förde partiet fram Sten Andersson som motståndare...

Debattstilen var dock ärlig och präglad av äkta debattglädje. Jag har inget minne av bitterhet efteråt, till exempel efter riksdagsdebatter med Olof Palme. Två skickliga kämpar möttes och kände villkoren. Några vänliga ord, med sinne för varandras predikament, kunde utväxlas i korridorerna efteråt.

Gunnar Helén gjorde 1975 den rent rationella bedömningen att Folkpartiet var i ett läge som krävde en ledare med ideologisk tydlighet för att vända ett besvärligt läge. Han förordade därför Per Ahlmark som sin efterträdare, trots att de båda haft en svår konflikt kring det tänkta samgåendet med Centerpartiet, som Per var bestämt emot.

Per var besatt av att rädda det liberala partiet. Valrörelsen 1976, under nästan ett år, var som ett rus. Som ung talskrivare kändes det förstas som ett mirakel att

uppleva lyftet i det skrivna ordet, när det framfördes av en mästare i talarstolen. Att det liberala partiet återvann sin styrka 1976, med särskild appell till den moderna yrkeskvinnan, spelade sin roll för det historiska regeringsskiftet.

Per var extrem, det är inte att säga för mycket, i sina förberedelser. Inför intervjuer var allt planerat, varje eventualitet förutsedd, varje ord som kunde tänkas få vingar noga övertväg. Inför den radiointervju där Per plötsligt sa att han "ville kasta löntagarfonderna i papperskorgen", hade vi tränat ordvändningen och hur han skulle få in den åtminstone ett tiotal gånger. Per Ahlmark var ett politiskt proffs.

Men den personliga autenticiteten, djupa övertygelsen och stora värmen gjorde honom till något annat än "slagordsmaskin". Thorbjörn Fällin och Per Ahlmark trivdes väl med varandra, allt sedan gemensamma år som unga i Riksdagen. Det kan man kanske inte tro, givet skillnaderna i bakgrund och personlighet. Men Per bar ingen storstadsarrogans. Hans inlevelse med andras bakgrunder gick fram.

Vi som arbetade för och med Per Ahlmark kände stark motivation att göra allt för en politiker med äkta lidelse. Och vi rördes ständigt av hans djupa mänsklighet, hans sätt att se oss och ge oss del av sin uppskattning och värme.

Hans Bergström

Personlig assistent och talskrivare för Per Ahlmark under hans år som partiledare 1975–1978.

Minnesord | Per Ahlmark 1939–2018

Alltid villig att ta den yttersta striden

Den långa sjukdomen gjorde att Per Ahlmark var borta från den offentliga debatt han under många årtionden spelade en viktig roll i. I politiken har ingen betytt så mycket för mig som Ahlmark. Hans kombination av socialliberal, frihetlig retorik och humor stimulerade ständigt. Mona Sahlin sa en gång att hon inte gick med i Socialdemokraterna, utan "gick med i Olof Palme". Själv "gick jag med i Per Ahlmark".

Som 17-åring blev Ahlmark känd när han och klasskamraten Hans Hederberg "gick till kungs" och för att slippa morgonbön. Skolan skulle vara konfessionsfri. Det stöddes av Dagens Nyheters chefredaktör Herbert Tingsten, som blev en mentor för Ahlmark.

Per blev 1960, som 21-åring, ordförande i Folkpartiets ungdomsförbund. Som FPU-ordförande formade han en generation "unga liberaler" som kom att dominera med krav om bl a jämställdhet, sydafrikabojkott, av-

skaffande av statskyrkan, internationell solidaritet. Ahlmark hade en huvudroll i avskaffandet av tvåkammarssystemet och i att fri- och rättigheter senare infördes i grundlagen.

1975 blev Per Ahlmark partiledare. I valet 1973 hade Folkpartiet sitt sämsta resultat någonsin. Med Ahlmark som partiledare 1976 gick partiet upp till 11,1 procent – och Sverige fick sin första icke-socialistiska regering på mer än 40 år, där han blev arbetsmarknadsminister.

Efter partiledartiden skrev han romaner, diktsamlingar och böcker mot diktatur. Viktigast var "Vänstern och tyranniet" (1993), som betydde mycket för en ung generation icke-socialister.

Per Ahlmark var alltid villig att ta den yttersta striden. Att ha motståndare var ett bevis på att man stod för något. I en av diktsamlingarna finns raderna "doft av rökelse/brända broar". Han var inte rädd för att bränna broar.

Det dominerande var hans kamp mot fascism och kommunism. Ahlmark grundade Kommittén mot antisemitism, var vice ordförande i Samfundet Sverige-Israel, bildade Vänskapsföreningen Sverige-Taiwan. Han var engagerad i flera internationella antidiktatoriska organisationer. Hans stöd för Israel var intensivt, men han var samtidigt en av dem som allra först lanserade tvåstatslösningen.

Ahlmark skrev mot medlöpare och antidemokrater i personlig ångest. Bödeln var ingen abstraktion; han kan komma, gripa oss och döda våra barn. Den som inte gör motstånd blir medskyldig. För Ahlmark kändes det som stövlarna ekade i farstun. I en dikt skrev han "Min rädsla bär jag med mig vart jag går".

Olle Wästberg

Kände Per Ahlmark sedan tonåren. Tidigare riksdagsledamot och partistyrelseledamot i Folkpartiet, bl a under Ahlmarks partiledartid.

Kolumn | Nobels minne

Erik Zsiga



Låt det uteblivna priset släppa fram berättandet

I dag är det exakt ett halvår till Nobeldagen. Men den 10 december i år kommer det som bekant inte att delas ut något Nobelpris i litteratur. Beklagligt, tycker många. Förläggare och kulturjournalister, skribenter och läsare. Själv kommer jag behöva lista ut nya julklappar till mina gudbarn. Sedan de var små har jag varje år gett dem en bok av pristagaren. I början gav det mig knappast några uppsjöningar, men med deras stigande ålder tycker jag mig börja se viss uppskattning.

Det får vara hur det vill med det. Julklappsfrågan löser sig. Frågan är hur vi nu hanterar det vakuum som kommer att uppstå. Med vad ska vi fylla allt det medietrymme och den uppmärksamhet som normalt brukar ägnas litteraturpristagaren?

Jag har ett förslag.

Låt tiden fram till Nobeldagen och närmast därefter bli en tid då vi uppmärksammar det skrivna berättandet i vardagen. Alltså inte bara det berättande som utgör mer eller mindre publicerad och hyllad litteratur. Inte bara hos dem vars yrke det är att skriva. Utan även det skrivna berättandet hos vanligt folk. Hos läsarna – de som brukar läsa Nobelpristagarna eller hellre nöjer sig med mer lättsmälta texter. Och hos dem som aldrig läser böcker eller tidningar.

Allt färre skriver. De utsvävande berättelserna i brevväxling och dagböcker har ersatts av mer korthuggen kommunikation i e-post och sociala medier. Det har blivit ett privilegium för några få av oss att i text reflektera över vad som händer och formulera hur vi ser på livet, vardagen och omgivningen. Därmed går samtiden miste om många fantastiska berättelser. Och eftervärldens syn på vår tid kommer missa viktiga perspektiv. Detta trots att möjligheterna att sprida texterna egentligen är större än någonsin.

Så gör detta till ett tillfälle att fylla skolor och arbetsplatser, barnkammare och föreningslokaler med det skrivna ordet. Kanske tidningar och sociala medier kan publicera dessa när det nu inte blir Nobelprisade berättelser.

Svenska Akademien kan här också få en möjlighet att reparera lite av skadan. Akademiens kris började med #metoo. Och #metoo handlade bland annat just om att människor började skriva om sina upplevelser.

Samtidigt kan detta bli ett tillfälle att uppmärksamma Nobelprisets övriga teman. Vi befinner oss i veckorna mellan Sveriges officiella och verkliga nationaldag – 6 juni och midsommarrafton. Men Nobeldagen är nog ändå Sveriges stoltaste dag på året. För resten av hela världen visar vi då upp det svenska samhällets och kunskapsnationens innovationskraft och humanism.

Men så är vi tillbaka där. Den svenska kunskapsnationen har på senare år visat stora luckor. Våra elever presterar sämre. Inte minst skrivförmågan verkar vara på tillbakagång. Det är ett större problem än att handla om vardagsberättelser. När förmågan att uttrycka sig i ord blir sämre försvagas också Sveriges möjligheter inom forskning, näringsliv och diplomati. Så finns det en länk mellan Nobels vetenskapliga priser och dem för litteratur och fred.

Det är dags att ta berättelsen vidare. Börja skriva igen, Sverige!

Erik Zsiga är rådgivare i kommunikation. Läs fler av hans kolumner på svd.se/av/erik-zsiga